

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК 330.362

Іващенко М.В.

кандидат економічних наук, доцент,
Харківський навчально-науковий інститут
Університету банківської справи

Недождій В.В.

студент магістратури
зі спеціальності «Фінанси, банківська справа та страхування»
Харківського навчально-наукового інституту
Університету банківської справи

Ivashchenko Maryna

Ph.D., Associate Professor,
Kharkiv Educational-Scientific Institute of the Banking University

Nedozhdii Valerii

Master,
Kharkiv Educational-Scientific Institute of the Banking University

МАКРОЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

MACROECONOMIC POLICY OF UKRAINE IN GLOBALIZATION CONDITIONS

У статті проаналізовано динаміку основних макроекономічних показників за основними секторами: внутрішнім реальним сектором, фінансовим (фіскальним), монетарним та зовнішнім економічним; визначено основні тенденції економічного розвитку України. Встановлено особливості макроекономічної ситуації в країні та її зв'язок зі світовим ринком на основі оцінки рівня ВВП, індикаторів економічних настроїв, платіжного балансу. Досліджено динаміку зміни світових цін на основні сировинні товари та обґрунтовано прогнози і причини щодо зниження цін на кілька груп сировинних товарів протягом поточного та наступного років. Установлено, що економіка України поступово відновлюється, незважаючи на ризики та несприятливі чинники. Визначено залежність рівня показників від стану світової економіки та економічних умов країн-партнерів.

Ключові слова: макроекономічна політика, внутрішній реальний сектор, фінансовий (фіскальний) сектор, монетарний сектор, зовнішній економічний сектор, економічні настрої, платіжний баланс, економічна активність.

В статье проанализирована динамика основных макроэкономических показателей по основным секторам: внутреннему реальному сектору, финансовому (фискальному), монетарному и внешнему экономическому; определены основные тенденции экономического развития Украины. Установлены особенности макроэкономической ситуации в стране и ее связь с мировым рынком на основе оценки уровня ВВП, индикаторов экономических настроений, платежного баланса. Исследована динамика изменения мировых цен на основные сырьевые товары и обоснованы прогнозы и причины снижения цен на несколько групп сырьевых товаров в течение текущего и следующего годов. Установлено, что экономика Украины постепенно восстанавливается, несмотря на риски и неблагоприятные факторы. Определена зависимость уровня показателей от состояния мировой экономики и экономических условий стран-партнеров.

Ключевые слова: макроэкономическая политика, внутренний реальный сектор, финансовый (фискальный) сектор, монетарный сектор, внешний экономический сектор, экономические настроения, платёжный баланс, экономическая активность.

The article analyzes the dynamics of the main macroeconomic indicators, identifies the main trends of economic development of Ukraine. Based on the practice of macroeconomic analysis, four main sectors are identified: the domestic

real sector, financial (fiscal), monetary and external economic. The domestic real sector has been researched using indicators of economic sentiment that reflect the main business expectations and changes in the economic conjuncture. It was observed that the Indicator of Economic Sentiment in Ukraine in the third quarter of 2018 reached 109.2%. It was observed that in 2018, capital inflows to emerging economies China, declined by 30%. It is noted that in the world the tendency of increasing interest rates with all possible consequences for developing countries, in particular in Ukraine, is continuing. The forecast for the reduction of prices for several groups of commodities during the current year – next year is substantiated. Prices for steel and iron ore will decrease as a result of supply and demand decline in China. At the same time, due to trade restrictions, further regionalization and partial isolation of markets will occur therefore access to the US market, where prices for metallurgical products are high, will be limited. Grain prices will remain close to current, relatively low levels. It is noted that this tendency creates risks for Ukraine's balance of payments, namely, growth of the current account deficit. In the process of analysis and evaluation of the main macroeconomic indicators, it has been established that the Ukrainian economy is gradually recovering and improving despite a variety of risks and adverse factors. The main constraints are a significant lag behind the dynamics of real GDP, especially in comparison with other developing countries, a significant dependence on world prices for raw materials and the gradual reduction of profits of the real economy. However, the expectations of economic actors remain positive, as indicated by an increase in the indicator of economic sentiment. This indicates a gradual improvement of the conditions of conducting activities and positive dynamics of the country's economic development.

Keywords: macroeconomic policy, domestic real sector, financial (fiscal) sector, monetary sector, external economic sector, economic sentiment, balance of payments, economic activity.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сьогодні макроекономічна ситуація України характеризується невизначеністю та нестабільністю. Це значною мірою ускладнює процес прогнозування показників діяльності, які, своєю чергою, гальмують економічний розвиток через складність визначення основних ризиків, що його супроводжують. Основним завданням макроекономічної політики України є формування ринкового середовища, сприятливого для ведення та розвитку підприємницької діяльності, з метою отримання максимального економічного ефекту та найбільш повного задоволення потреб суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Дослідженню основних макроекономічних показників та оцінці взаємозв'язків між ними присвятили свої праці безліч учених, серед яких: Я.А. Жаліло, О.С. Бабанін, Я.В. Белінська, С.В. Вершинін, В.І. Лобунець та ін.

Вагомий внесок у розвиток теоретичних основ та практичних аспектів макроекономіки здійснили науковці В.С. Кравців, О.І. Фурдичко, Ю.І. Стадницький, О.І. Гулич та ін. Однак дане питання й сьогодні потребує детального вивчення через високу мінливість економічного середовища існування.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є визначення основних макроекономічних показників, які характеризують ринкове середовище України та умови його діяльності, дослідження сучасного стану економіки та умов ведення діяльності, а також вплив світового ринку та тенденцій його розвитку на економіку країни.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У практиці макроекономічного аналізу вирізняють чотири основні сектори: внутрішній реальний сектор, фінансовий (фіскальний), монетарний та зовнішній економічний [5].

Внутрішній реальний сектор економіки – це сфера національної економіки, у межах якої створюється основна частина ВВП, формуються умови економіч-

ної діяльності різноманітних суб'єктів та здійснюється використання виробничих ресурсів.

Фінансовий (фіскальний) сектор виступає частиною національної економіки, яка пов'язана з державними фінансами, насамперед із державним бюджетом, державним боргом та формуванням джерел його фінансування.

Монетарний сектор є сферою національної економіки, в якій визначаються попит на гроші та пропозиція грошей, установлюється загальний рівень цін та формується стабільність національної валюти.

Зовнішній сектор – це сфера національної економіки, у межах якої здійснюється рух зовнішніх економічних потоків, формується платіжний баланс країни, курс національної валюти та визначається позиція національної економіки у світовій економічній системі.

Даний розподіл дає змогу повною мірою оцінити стан економіки країни, виявити проблемні сегменти та перешкоди розвитку, а також розробити програму дій щодо їх усунення.

Внутрішній реальний сектор найбільш повно можна дослідити за допомогою індикаторів економічних настроїв (табл. 1), які відображають основні очікування бізнесу та зміни економічної кон'юнктури.

Дані індикатори формуються на основі опитувань про поточний рівень замовлень і запасів готової продукції, змін обсягів продажів, прогнозу зміни обсягів виробництва та ін.

Індикатор економічних настроїв (ІЕН) в Україні в третьому кварталі 2018 р. досяг 109,2%. При цьому він зріс порівняно з другим і першим кварталами цього року з 104% і 108,8% відповідно.

Також спостерігається поліпшення трьох із п'яти індикаторів ділової впевненості: у роздрібній торгівлі (з 5,3% у другому кварталі до 10,7%), у сфері послуг (з -5% до 0,3%) та в будівництві (-21,5% до -18,7%). Водночас відбулося погіршення споживчої та ділової впевненості у переробній промисловості.

Найбільшу частку показника ІЕН становлять індикатор ділової впевненості у промисловості – 40%, сфері послуг – 30%, будівництві й роздрібній торгівлі – по 5%. Вага споживчих настроїв становить 20% [2].

Таблиця 1

Індикатори економічних настроїв

	2017				2018				2019
	I кв.	II кв.	III кв.	IV кв.	I кв.	II кв.	III кв.	IV кв.	I кв.
Індикатор економічних настроїв (ІЕН)	77,4	90,3	103,0	100,5	104,0	108,8	109,2	104,0	106,3
Індикатор ділової впевненості в переробній промисловості	-7,3	-5,4	-3,0	-4,6	-2,9	-3,7	-4,5	-4,3	-3,2
Індикатор ділової впевненості в будівництві	-28,1	-24,9	-23,8	-23,4	-20,0	-22,0	-19,0	-17,3	-12,5
Індикатор ділової впевненості в роздрібній торгівлі	-1,0	2,7	5,7	12,0	5,3	5,3	10,7	14,3	3,0
Індикатор ділової впевненості у сфері послуг	-14,7	-8,0	-3,7	-6,3	-5,0	-5,0	0,3	-3,0	-3,0
Індикатор споживчої впевненості	-28,9	-27,8	-25,2	-27,5	-28,3	-26,8	-29,0	-30,6	-25,7

Джерело: складено за [1]

Таблиця 2

ВВП України з 2012 по 2018 р. (млн грн)

Рік	Номінальний ВВП (у фактичних цінах)	Реальний ВВП (у цінах попереднього року)	Різниця (реальний ВВП – номінальний ВВП)	
2012	1408889	1304064	-104825	-7.4%
2013	1454931	1410609	-44322	-3.0%
2014	1566728	1365123	-201605	-12.9%
2015	1979458	1430290	-549168	-27.7%
2016	2383182	2034430	-348752	-14.6%
2017	2982920	2445587	-537333	-18.0%
2018	3558706	3083409	-475297	-13.4%

Джерело: складено за [1]

Таблиця 3

Приріст ВВП за категоріями кінцевого споживання

	Зростання ВВП (%)	Споживання	Інвестиції	Зміна запасів	Чистий експорт
2013	0	4,5	-1,6	-1,1	-1,9
2014	-6,6	-5,6	-4	-2,3	5,4
2015	-9,8	-14,4	-1,3	3	2,9
2016	2,4	1,3	2,7	4,2	-5,8
2017	2,5	6,2	2,9	-1,1	-5,5
2018	3,4	4	1,9	-1	-1,6

Джерело: складено за [1; 4]

Важливим показником в оцінці макроекономічного стану виступає також показник ВВП країни [4, с. 200]. У табл. 2 наведено динаміку ВВП України за період 2012–2018 рр.

Зниження реального ВВП відбувалося в 2014–2015 рр., що пояснюється складною економічною ситуацією того періоду та політичною кризою, яка принесла значні дисбаланси в економіку. Схожу динаміку можна спостерігати і в показниках приросту (табл. 3).

У 2018 р. зростання реального ВВП уповільнилося, однак у IV кварталі очікується прискорення, що дасть змогу за підсумками року досягти приросту економіки 3,4%. Згідно з прогнозами НБУ, у 2019 р. можливе зниження темпів зростання до 2,5% через жорстку монетарну та фіскальну політику, а також уповільнення зростання економік основних торговельних партнерів України (табл. 4).

Головним складником зростання економіки залишається приватне споживання домогосподарств, що

Таблиця 4

Динаміка ВВП країн – основних торговельних партнерів України та обсягу світової торгівлі

	Китай	Польща	Росія	Туреччина	Єврозона	Світова торгівля
2016	6,7%	3,0%	-0,2%	3,2%	1,9%	2,2%
2017	6,9%	4,7%	1,5%	7,4%	2,4%	5,2%
2018	6,6%	4,4%	1,7%	3,5%	2,0%	4,2%
2019 (прогноз)	6,2%	3,5%	1,8%	0,4%	1,9%	4,0%
2020 (прогноз)	6,2%	3,0%	1,8%	2,6%	1,7%	4,1%
2021 (прогноз)	6,0%	2,8%	1,6%	2,1%	1,6%	3,9%

Джерело: складено за [2]

підтримується збільшенням реальної заробітної плати. Підвищення доходів населення й надалі визначатиме приріст ВВП, а також сприятиме зростанню заощаджень та попиту на банківські кредити. Однак воно вповільнюватиметься через жорстку фіскальну політику та зростаючу конкуренцію на внутрішньому ринку праці.

Згідно з прогнозами МВФ та Світового банку, наступного року світова економіка вповільниться на 0,1–0,2 в. п. порівняно з 2018 р. Темпи економічного зростання зменшаться й у більшості основних торговельних партнерів України, зокрема в Єврозоні, Китаї, Польщі, Туреччині (на 0,2, 0,4, 0,8 та 3,1 в. п. відповідно). Зростання світової торгівлі також уповільнюватиметься, але залишиться відносно динамічним.

За оцінками Інституту міжнародних фінансів (IIF), у 2018 р. приплив капіталу до економік, що розвиваються, за винятком Китаю, скоротився на 30%. Причиною цього стала жорстка монетарна та м'яка фіскальна політика у США. Це призвело до значного падіння акцій відповідних країн, знецінення валют та підвищення доходності їхніх єврооблігацій. Найбільше цей вплив відчули країни з високими фінансово-економічними дисбалансами: Аргентина, Туреччина, Пакистан. Щоб протистояти цьому впливу уряди багатьох країн, що розвиваються, проводили адекватну політику, зокрема підвищували облікові ставки (рис. 1), що дало змогу знизити напруження на ринках.

Підвищення облікової ставки не завжди позитивно впливає на подальший економічний розвиток. В Україні даний інструмент використовують переважно для регулювання рівня інфляції. Однак за високих відсоткових ставок підприємства та бізнес не використовують кредитування як інструмент підвищення прибутку та розвитку діяльності, оскільки не спроможні виконувати зобов'язання, що в кінцевому підсумку призводить до спаду економічної активнос-

ті, втрати робочих місць, зниження купівельної спроможності населення.

Україна виготовляє та імпортує значну частку сировинних матеріалів, тому доцільно дослідити динаміку зміни світових цін на основні товари (рис. 2).

Відповідно до жовтневого прогнозу МВФ, наступного року ціни на кілька груп сировинних товарів дещо знизяться. Ціни на сталь та залізну руду скоротяться внаслідок зростання пропозиції та падіння попиту в Китаї. Водночас через торговельні обмеження відбуватимуться подальша регіоналізація та часткова ізоляція ринків: доступ на ринок США, на якому ціни на металургійну продукцію високі, буде обмеженим. Ціни на зернові залишатимуться близькі до поточних, відносно невисоких рівнів [2]. Дана тенденція створює ризики для платіжного балансу України (рис. 3).

У зовнішньому секторі значно зріс дефіцит поточного рахунку. Головними причинами цього було прискорення споживчого та інвестиційного імпорту, а також зростання вартості енергоносіїв через високі світові ціни у цей період. Разом із виплатами за зовнішнім боргом це вплинуло на обмінний курс гривні, який зазнав девальвації [7, с. 231]. Однак очікується, що за результатами року показники поточного рахунку поліпшаться завдяки таким чинникам, як сприятливі світові ціни на продовольчі товари, зниження цін на енергоносії та сезонне зменшення закупівель споживчих товарів [2].

За підсумками 2018 р. дефіцит поточного рахунку дещо перевищив прогноз, але у середньостроковій перспективі очікується, що він залишиться близьким до 2,5–3% ВВП, тому пов'язані ризики будуть незначними.

Досліджені раніше показники та їх динаміка значно впливають на прибутковість підприємств та компаній. Від них залежить прийняття рішень щодо подальшої діяльності на ринку. Основні показники прибутковості та їх динаміку наведено на рис. 4.

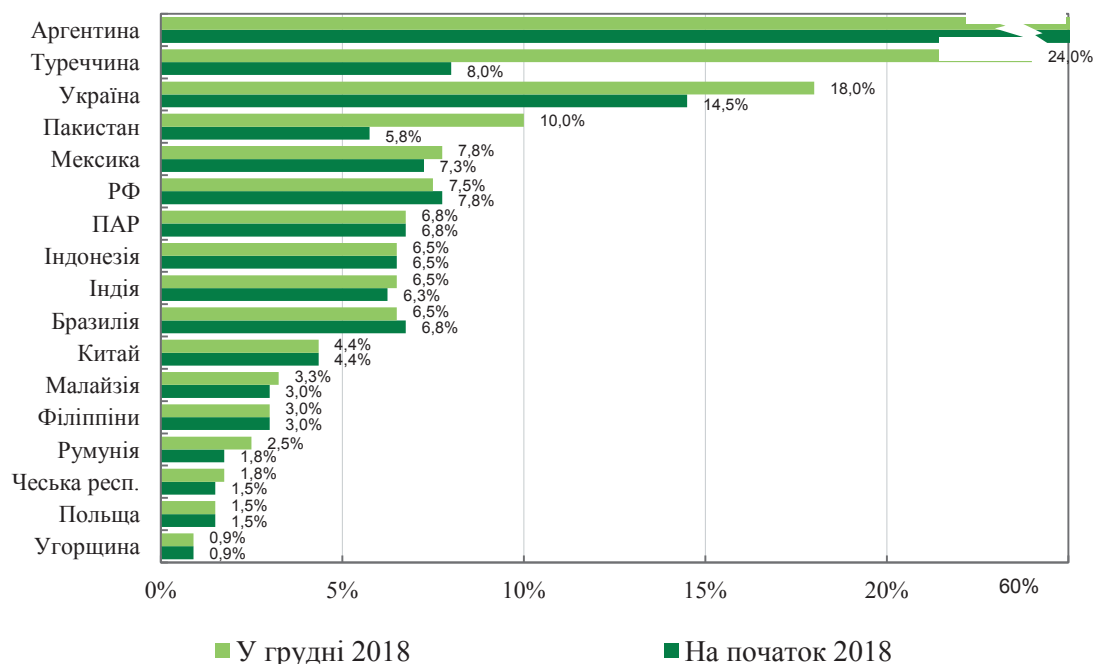


Рис. 1. Базові ставки центральних банків економік, що розвиваються

Джерело: складено за [2]

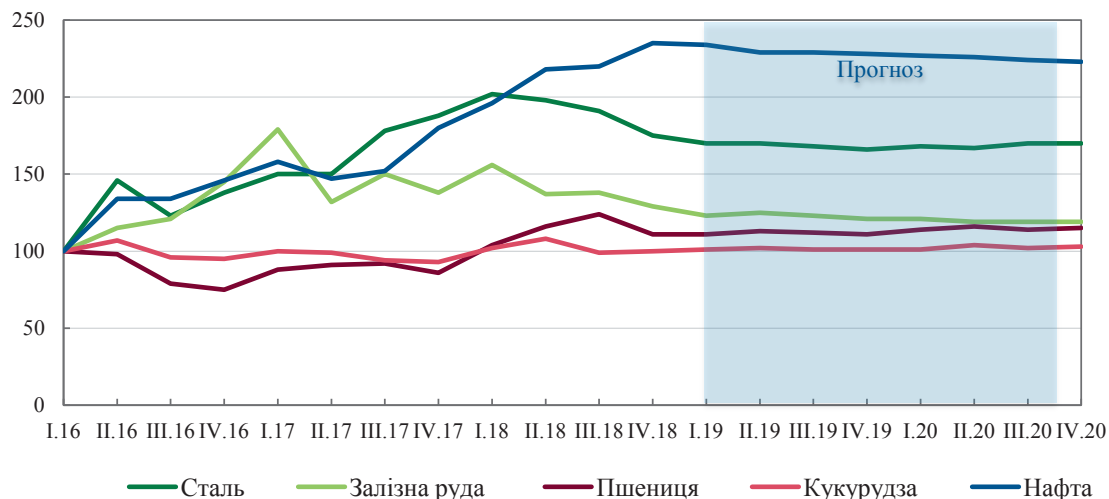


Рис. 2. Світові ціни на сировинні товари, I кв. 2016 р. = 100

Джерело: складено за [3]

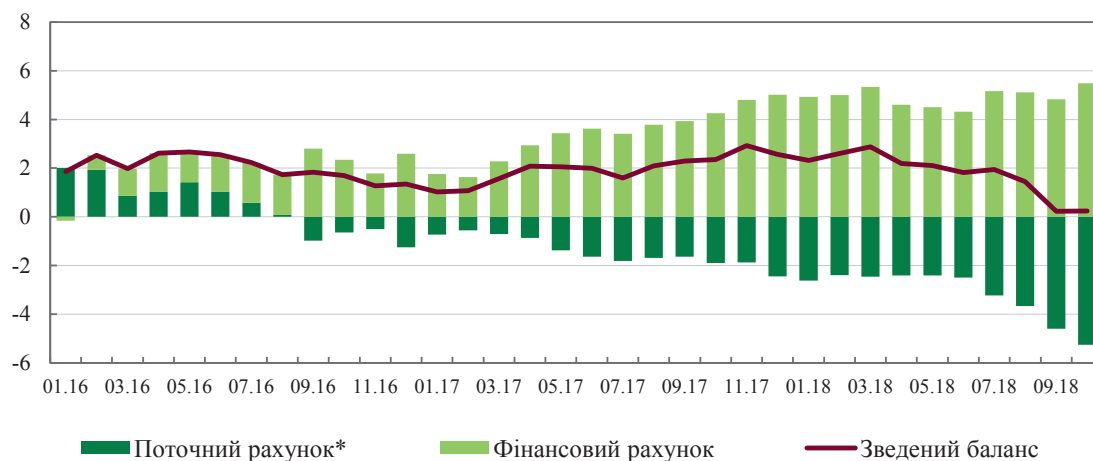


Рис. 3. Платіжний баланс України у 2016–2018 рр.

Джерело: НБУ

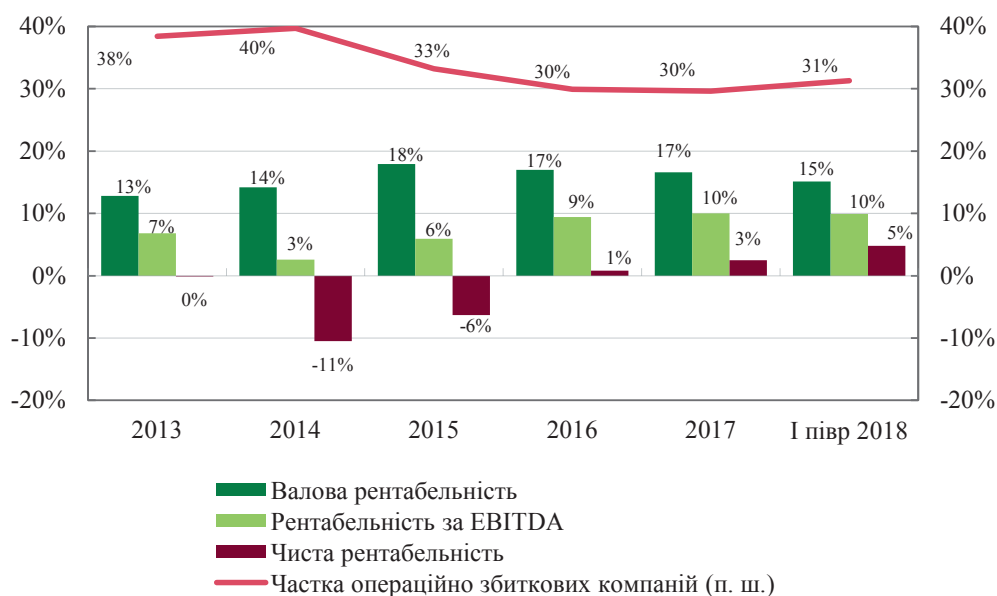


Рис. 4. Частка операційно збиткових компаній та рентабельність реального сектору

Джерело: складено за [2]

Зростання прибутковості реального сектору поступово припиняється. З кінця 2017 р. рентабельність за EBITDA повільно знижується попри зростання в попередніх періодах. Скорочення прибутковості відбулося за рахунок двох основних чинників: зростання конкуренції в більшості галузей та витрат на оплату праці. За відсутності непередбачуваних макроекономічних ситуацій дана тенденція може зберегтися (рентабельність за EBITDA знижуватиметься до докризового рівня). У першому півріччі частка операційно збиткових підприємств становила 31%.

Зниження прибутковості значно впливає на подальший розвиток економічної активності та становить великі ризики для багатьох секторів економіки. Дані ризики відображає індекс промислової продукції, що здатний відобразити зміни у виробництві продукції порівняно з попереднім роком (табл. 5).

Таблиця 5
Індекси промислової продукції

	2018 (10 міс.)	2017	2016
Добувна промисловість	2,3%	-5,7%	-0,2%
Харчова промисловість	-1,7%	2,9%	4,4%
Легка промисловість	-2,9%	7,2%	2,2%
Металургія	1,6%	0,2%	6,8%
Машинобудування	3,3%	7,9%	2,0%
Постачання е/е	1,9%	-6,5%	2,5%
Виробн. олійно-жирових	-9,9%	18,7%	16,5%

Джерело: складено за [1]

Найбільші ризики притаманні металургії та олійно-жировому виробництву. Основним чинником ризику для них є очікуване зниження світових цін.

Обсяг металургійного виробництва зріс лише на 1,6% р/р через невеликі обсяги виробництва, пов'язані з ремонтними роботами, ускладненням транспортування готової продукції. Експорт металургійної продукції збільшився на 25% р/р, до 9 млрд дол. завдяки низькій базі порівняння та сприятливим світовим цінам, але наприкінці 2018 р. ціни почали знижуватися. У 2019 р. тенденція щодо зниження світових цін на металургійну продукцію триватиме [2].

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. У процесі аналізу та оцінки основних макроекономічних показників встановлено, що економіка України поступово відновлюється та вдосконалюється попри безліч ризиків та несприятливих чинників. Основними стримуючими чинниками є значне відставання динаміки реального ВВП, особливо порівняно з іншими країнами, що розвиваються, значна залежність від світо-

вих цін на сировинні матеріали та поступове зменшення прибутку реального сектору економіки. Однак очікування економічних суб'єктів залишаються позитивними, про що говорить зростання індикатору економічних настроїв. Це свідчить про поступове поліпшення умов ведення діяльності та позитивну динаміку розвитку економіки країни.

Бібліографічний список:

1. Державна служба статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 24.05.2019).
2. Звіт про фінансову стабільність за грудень 2018 року. *Національний банк України*: вебсайт. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 24.05.2019).
3. Макроекономічний та монетарний огляд за березень 2019 року. *Національний банк України*: вебсайт. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 24.05.2019).
4. Насібова О.В. Фінансування видатків на соціальний захист громадян із державних цільових фондів. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2017. Т. 2. № 23. С. 198–204.
5. Радіонова І.Ф. Макроекономічна політика у макроекономічній стабілізації національної економіки: монографія / за наук. ред. проф. І.Ф. Радіонової. Київ: Університет економіки та права «КРОК», 2017. 240 с.
6. Чумак П.О. Макроекономічна ситуація в Україні: регіональний аспект. *Загальні питання економіки*. 2016. № 18. С. 59–64.
7. The influence of financial technologies on the global financial system stability / G. Azarenkova et. al. *Banks and Bank systems*. 2018. Vol. 15. P. 229–238. URL: [http://dx.doi.org/10.21511/imfi.15\(4\).2018.19](http://dx.doi.org/10.21511/imfi.15(4).2018.19)

References:

1. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [The State Statistics Service of Ukraine]. URL: <http://ukrstat.gov.ua> (data zvernennja: 24.05.2019).
2. Zvit pro finansovu stabilnistj za ghrudenj 2018 roku [Financial Sustainability Report for December 2018]. *Nacionalnijnj bank Ukrainy*: veb-sajt. URL: <https://bank.gov.ua> (data zvernennja: 24.05.2019).
3. Makroekonomichnij ta monetarnyj oghljad za berezenj 2019 roku [Macroeconomic and Monetary Review March 2019] *Nacionalnijnj bank Ukrainy*: veb-sajt. URL: <https://bank.gov.ua> (data zvernennja: 24.05.2019).
4. Nasibova O.V. (2017). Finansuvannya vydatkiv na socialny zahyst gromadyan z dergavnyh cilyovyh fondiv [Financing of expenditures on social protection of citizens from state trust funds]. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, vol. 2, no. 23, pp. 198–204.
5. Radionova I.F. (2017). Makroekonomichna polityka u makroekonomichnij stabilizatsiyi natsional'noyi ekonomiky: monohrafiya [Macroeconomic policy in the macroeconomic stabilization of the national economy: a monograph] Kyiv: University of Economics and Law "KROK". (in Ukrainian)
6. Chumak P.O. (2016). Makroekonomichna sytuacija v Ukraini: regionalny aspekt [Macroeconomic situation in Ukraine: regional aspect]. *General issues of economy*, no 18, pp. 59–64.
7. Azarenkova G., Shkodina I., Samorodov B., Babenko M., Onishchenko I. The influence of financial technologies on the global financial system stability. *Banks and Bank systems*. 2018. Volume 15. Pp. 229–238. URL: [http://dx.doi.org/10.21511/imfi.15\(4\).2018.19](http://dx.doi.org/10.21511/imfi.15(4).2018.19)